

УДК 377.091(4)

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.3.7>

І. М. ЗАБІЯКА

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: irina.zabiiaka@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-9535-5490>*

В. Б. СТЕРНІЧУК

*кандидат філологічних наук,
доцент кафедри іноземної та української філології,
Луцький національний технічний університет, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: vita_stern1076@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-2510-6157>*

ПРОФЕСІЙНА ОСВІТА ТА НАВЧАННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРОСТОРУ

Передумовами розвитку концепції професійної освіти та навчання в умовах глобалізації європейського простору є найбільш актуальні напрямки, пов'язані з особливим видом прогресивного розвитку зрілої особистості – особистісним і професійним розвитком майбутніх фахівців.

В умовах безпрецедентної глобальної конкуренції, швидкого розвитку технологій, глобальних регуляторних стандартів, все більшої мобільності населення та запитів на нові кваліфікаційні навички, впровадження нових форм у професійну освіту та навчання (ПОН) є викликами сучасного світу. ПОН більше не є прерогативою національних систем, оскільки, міжнародні галузеві організації, багатосторонні агентства, транснаціональні корпорації – з'явилися на цьому терені, відповідно, змінивши способи передачі, набуття та оцінювання компетентностей та навичок в системі професійної підготовки.

У статті розглядаються процеси глобалізації в професійній освіті як ключовий фактор підготовки конкурентоспроможних спеціалістів. Проаналізовано об'єднання теоретичних знань і практичних навиків, взаємодія освітніх організацій з підприємствами та міжнародне співробітництво як інструменти формування єдиного освітнього середовища

Представлено результати порівняльного дослідження Cedefop щодо впливу глобалізації на зміну та оновлення професійної освіти та навчання у європейських країнах.

Теоретико-аналітична основа дослідження побудована на припущенні, що реакція системи професійної освіти та навчання на глобалізацію є результатом взаємодії трьох факторів.

У статті представлено позиції європейських вчених, які оцінюють глобалізацію професійної освіти та навчання, яка сприяє вільному обміну інформацією між викладачами та студентами закладів професійної освіти, а також з іншими закладами освіти різних країн, створення спільних спеціалізованих програм навчання, тобто глобалізація є універсалізацією освітнього процесу.

У статті розглядаються аргументи, що лежать в основі перспектив розвитку професійної освіти і навчання як універсального інструменту від багатьох соціальних проблем, а також пропонується низка альтернативних напрямків, які б зробили професійну освіту і навчання більш релевантним для світу праці та збільшили б її ефективність для суспільства.

Ключові слова: професійна освіта і навчання, європейський простір, глобалізація, здобувачі освіти, освітній процес.

Поставлення проблеми. На думку дослідників, глобалізація у сфері професійної освіти і навчання сприяє стандартизації професійної підготовки в цілому, під впливом сучасних інноваційних технологій, появи глобальних інформаційних та освітніх середовищ, а головним фактором, що впливає на професійну

освіту, є економічний аспект глобалізації, оскільки, другий підкреслює першочергове значення ринку та зменшує роль державного сектора.

Реакція професійної освіти та навчання на глобалізацію часто зумовлена економічним контекстом та ситуацією на ринку праці.

Результати дослідження засвідчують, що на рівні країн зацікавлені сторони сприймають глобалізацію як таку, що впливає на запит на нові навички, як у широкому сенсі, так і вибірково, наприклад, у певних секторах та професіях [Скотна].

Аналітико-теоретичні результати показують, що глобалізація, як феномен досить обмежено виражається в стратегічних документах, пов'язаних з професійно-технічною освітою. Однак, дані вказують на стратегії або ініціативи, які опосередковано стосуються глобалізації в країнах з більшим впливом глобальних тенденцій. Ці підходи включають розробку стратегій інтернаціоналізації, що містять посилення на професійну освіту та навчання, з метою надання програмам ПОН міжнародного виміру, підвищити мобільність здобувачів освіти та покращити працевлаштування випускників на світовому ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукових пошуків українських та зарубіжних вчених вказують, що оновлення професійної освіти та навчання глибоко вкорінене в національні структури та механізми управління, кілька ініціатив на європейському та міжнародному рівнях доповнюють та підтримують те, як національні системи реагують на зміну потреб у навичках, спричинену глобалізацією.

Різні аспекти глобалізації були предметом наукових досліджень зарубіжних вчених: Р. Арона (R. Aron), Л. Брайана (L. Bryan), Д. Гофмана (D. Hoffman), У. Бека (W. Beck.), Е. Гідденса (E. Giddens), Дж. Стігліца (J. Stiglitz), Л. Туроу (L. Turo) та інших.

Значна увага сучасних зарубіжних вчених, зокрема, М. Квека (M. Kwek), Н. Луман (N. Luhmann), М. Маклюєна (M. McLuhan), Є. Тоффлера (E. Toffler), зосереджена на впливі процесів глобалізації та інтеграції на систему професійної освіти в Європі, на структурних і функціональних змінах, які охоплюють усі аспекти життя в цілому в прийнятті спільних стандартів і моделей європейського освітнього простору.

Публікації та наукові дискусії з різних аспектів зазначеної проблеми ведуть українські науковці: В. Антонюк, Р. Войтович, І. Каленюк, В. Кремень, І. Коляда, В. Луго-

вий, А. Музиченко, М. М'яковський, Н. Нічкало, В. Огнев'юк, Т. Прохоренко, А. Сбруєва, С. Сисоєва, Н. Скотна. І. Силадій.

За результатом аналізу наукових досліджень зарубіжних та українських вчених (R. Hobart, K. Risager, A. Сбруєва, І. Силадій), ми припускаємо, що реакція системи професійної освіти та навчання на глобалізацію є результатом взаємодії трьох факторів. *Перший* – це контекст країни та галузі, що передбачає вплив економіки країни на глобальні тенденції, прямими зовнішніми або внутрішніми іноземними інвестиціями. *Другий фактор* – це існування європейських та міжнародних ініціатив, що виражаються у розробці міжнародних стандартів та кваліфікацій, які можуть впливати на національні системи професійної освіти та навчання. *По-третє*, це специфіка управління та структура системи професійної освіти, що виражається в різних інституційних механізмах та участі різних зацікавлених сторін у національних системах професійної освіти та навчання, що може впливати на швидкість реагування країни на зміну потреб у навичках. Це визначає реакцію країни на зміну вимог ринку праці, що виникає, серед іншого, внаслідок глобалізації [Hobart, Risager, Сбруєва, Силадій].

Мета статті. Проаналізувати адаптивність професійної освіти та навчання до викликів глобалізації та визначити її вплив на оновлення змісту професійної освіти та навчання.

Результати та дискусії. На основі аналізу не виявлено доказів причинно-наслідкових зв'язків глобалізації як рушійної сили оновлення систем професійної освіти та навчання. Проте, процеси, опосередковано пов'язані з глобалізацією, мали вплив на систему професійної освіти та навчання, обумовлюючи її мобільність, здатність швидко адаптуватися до запиту на нові навички, розширення дуальної освіти, необхідність розробки варіативності навчальних програми, потреба в навчанні протягом усього життя, підвищена потреба у визнанні цифрових навичок.

Європейські країни різняться за обсягом та характером залучення роботодавців до професійної освіти та навчання. Суттєва участь роботодавців та профспілок в початковій професійній освіті є характеристикою скоордино-

ваних та партисипативних механізмах зворотного зв'язку.

Зацікавлені сторони ринку праці є основним джерелом інформації про зміну запиту на навички; вони також знають про міжнародні стандарти та кваліфікації, які часто впливають на зміни у професійній освіті та навчання.

Результати дослідження вказують на кілька ініціатив, здійснених провайдерами ПОН у відповідь на зміни потреб ринку праці, спричинені глобалізацією. Результати дослідження показують, що оновлення професійної освіти та навчання у відповідь на глобальний вплив є складним ландшафтом і значною мірою залежить від національного та галузевого контексту [European Commission].

У наукових пошуках П. Гонон (P. Gonon), М. Маурер (M. Maure) вказують на те, що, оновлення професійної освіти та навчання обумовлено національною структурою та механізмами управління, проте, окремі ініціативи на європейському та міжнародному рівнях доповнюють та підтримують національні системи, які реагують на потреби в навичках, зумовлені глобалізацією [Gonon].

Були вироблені спільні рекомендації на європейському та національному рівнях щодо покращення реагування системи професійної освіти та навчання (ПОН) на виклики, обумовлені глобалізацією.

На загальноєвропейському рівні:

1. Сприяти європейській співпраці, з метою допомогти національним системам ПОН вирішувати виклики глобалізації. У даному аспекті, структурований діалог між європейськими країнами може бути зреалізований через:

- двосторонню співпрацю між країнами з питань, які представляють спільний інтерес, а саме, розробка систем професійного навчання для реагування на змінні потреби ринку праці;

- спільну роботу кількох країн з метою розробки спільних європейських профілів та/або спільних кваліфікацій ПОН, спираючись на національні;

- розробку галузевих стандартів, узгоджених на європейському рівні у тих галузях, де спільні дії вважаються корисними (такі як галузева рамка Frontex, стандарти CEPOL тощо).

2. Узгодження процедури щодо включення міжнародних галузевих кваліфікацій до наці-

ональних рамок кваліфікацій (НРК). Це видається необхідним, враховуючи домінуючу присутність міжнародних кваліфікацій, які знаходяться під сильним впливом глобалізації.

На національному рівні:

- розробка та впровадження скоординованих стратегій професійної освіти та навчання, які розглядають початкову професійну освіту (ППО), безперервну професійну освіту (БПО) та професійну освіту (ПО) на вищих рівнях, як взаємодоповнювальні компоненти навчання впродовж життя, надаючи можливість особистості отримати необхідні навички для адаптації до змін на ринку праці, зумовлених глобалізацією та іншими факторами;

- впровадження системних підходів щодо регулярного перегляду та удосконалення програм ПОН, відповідно до змінних потреб ринку праці;

- сприяння партнерству між провайдерами професійної освіти і навчання та роботодавцями на місцевому рівні, як спосіб вирішення проблем, спричинених глобалізацією;

- підтримка створення галузевих рад з питань нових навичок, залучаючи представників роботодавців, викладачів та провайдерів ПОН, з метою до оновлення освітніх програм;

- заохочення розвитку галузевих організацій на європейському рівні, здатних швидко реагувати на зміну потреб у навичках та підтримка доповнення змісту професійної освіти та навчання в контексті європейського та міжнародного виміру [Andersen, Erbe].

За результатами проведеної аналітичної роботи можна зробити висновки щодо наслідків глобалізації для системи професійної освіти та навчання. Ці спостереження можна згрупувати в наступні п'ять загальних груп.

I. Забезпечити відповідність потребам ринку праці.

Цей аспект стосується забезпечення того, щоб система професійної освіти та навчання реагувала на зміни, які виникають внаслідок глобалізації. Гнучкість та адаптивність дозволяють професійній освіті та навчанню швидко реагувати на запити на нові навички на ринку праці.

II. Потреба в навчанні протягом усього життя.

Навчання протягом усього життя стало важливим для того, щоб йти в одночасно із зміною

запиту на нові навички, тим самим уникаючи ризику маргіналізації людей на ринку праці. Це розкрили у своїх наукових дослідженнях У. Гіппах-Шнайдер (U Hippach-Schneider), А. Гайсманн (A. Huismann), Дж. Найт (J. Knight), акцентуючи увагу на навчанні протягом усього життя, оскільки глобалізація відіграє певну роль як рушійна сила зміни потреб на нові навички [Hippach-Schneider].

III. Потреба в гнучких формах навчання.

Взаємозв'язок у системах професійної освіти та між секторами освіти (професійно-технічна вища освіта, професійно-технічна освіта, початкова професійна освіта та безперервна професійна освіта) стають дедалі важливішими, надаючи можливості здобувачам освіти для кар'єрного зростання. Зацікавлені сторони на системному рівні та надавачі послуг професійної освіти та навчання вважають, що глобалізація та її наслідки призвели до зростаючої потреби в покращенні відкритості та відповідності кваліфікацій, а також взаємопроникнення систем освіти та навчання, зокрема між професійно-технічною та вищою освітою, як у межах країн, так і між ними;

IV. Необхідність визнання кваліфікацій.

Потреба у визнанні навичок та кваліфікацій обумовлена зростаючими міграційними потоками. У даному контексті, Німеччина розробила заходи, особливо з 2015 року, для інтеграції біженців та забезпечення їх професійною підготовкою, а також для визнання їх кваліфікації та попереднього досвіду.

Було прийнято закон про визнання іноземних кваліфікацій (Erbe et al., 2015), яким передбачається, що доступність професійних посад та визнання індивідуальних досягнень будуть спрощені. Дані щодо кваліфікацій свідчать про значний запит на заходи щодо інтеграції та навчання біженців протягом найближчих років (Maier et al., 2016; пор. Cedefop, 2018a) [Cedefop].

V. Суперечність між вузькоспеціалізованими та широкопрофільними кваліфікаціями.

У дослідженнях неодноразово вказується про невідповідність та неузгодженість між зосередженням уваги на вузькоспеціалізованих технічних кваліфікаціях та ширшими, більш загальними кваліфікаціями, з більшою увагою до перехресних або м'яких навичок,

які стають все більш важливими через вимоги глобалізації [Risager]. Хоча ця неузгодженість не є новою для систем професійної освіти, глобалізація її посилює: все більш глобалізована економіка вимагає у значній мірі широких компетентностей, тоді як зростаюча складність завдань у багатьох секторах вимагає спеціалізації у відносно вузьких галузях, щоб запропонувати додаткову цінність на ринку праці.

За результатами дослідження можемо визначити ключові фактори впливу на професійну освіту і навчання, що виникають внаслідок глобалізації, які представлені на рисунку 1.

Професійна освіта та навчання продовжує бути привілейованим інструментом соціальної інженерії для досягнення низки цілей, таких як прискорення економічного зростання, зменшення безробіття серед молоді та отримання позитивних впливів від економічної глобалізації.

Висновки. Таким чином, детальний вплив глобалізації на професійну освіту і навчання важко визначити, оскільки, глобалізація – це не окреме явище, а розвиток, тісно пов'язаний з багатьма іншими суспільними, економічними та технологічними розвитками, наслідки яких неможливо легко розрізнити.

За результатами дослідження можна стверджувати, що регулярно оновлення системи професійної освіти та навчання, яке ґрунту-

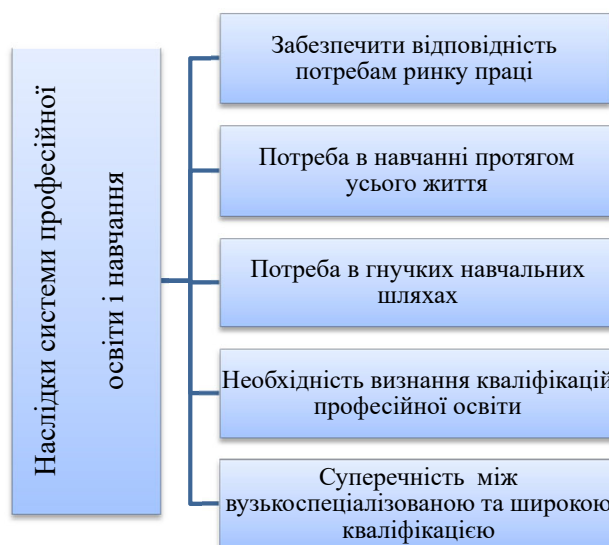

Рис. 1. Ключові фактори впливу на професійну освіту і навчання

Джерело: [Cedefop 2000].

ється на потребах ринку праці та широких суспільних потребах, є важливою умовою для забезпечення здобувачів освіти відповідними навичками для реагування на сучасні глобальні виклики.

Необхідність розробки та впровадження скоординованих стратегій професійної освіти і навчання та взаємодоповнювальних компонентів безперервного навчання, таких як: початкова професійна освіта (IVET), безпе-

рервна професійна освіта (CVET), професійна та професійно-технічна освіта (VPET) на вищих рівнях, з метою визначення кар'єрних шляхів окремих осіб, акцентуючи увагу на важливу роль кожного з них, особливо з огляду на глобалізацію.

В умовах глобалізаційних процесів необхідно впровадження системних підходів, щодо регулярного перегляду професійної освіти та навчання відповідно до змін потреб ринку праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Andersen, O.D; Kruse, K. (2016). Vocational education and training in Europe: Denmark. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_DK.pdf
2. Cedefop (2000). Internationalising vocational education and training in Europe: prelude to an overdue debate. Luxembourg: Publications Office. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5104>
3. Cedefop (2018a). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Volume 3: the responsiveness of European VET systems to external change (1995-2015). Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 67. http://www.cedefop.europa.eu/files/5567_en.pdf
4. Erbe, J. et al. (2015). Bericht zum Anerkennungsgesetz 2015: Beschluss des Bundeskabinetts vom 10. Juni 2015. [Report on the Recognition Act 2015: decision of the Federal Cabinet of 10 June 2015]. Berlin 2015.
5. European Commission (2015). Building knowledge on international cooperation on VET: final report. <https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/ke-04-15-355-en-n.pdf>
6. Gonon, P.; Maurer, M. (2012). Educational policy actors as stakeholders in the development of the collective skill system: the case of Switzerland. In: Busemeyer, M.R.; Trampusch, C. (eds). The comparative political economy of collective skill formation. Oxford: Oxford University Press, pp. 126-149
7. Hippach-Schneider, U.; Huisman, A. (2016). Vocational education and training in Europe: Germany. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_DE.pdf
8. Hobart, R. (1999). Globalisation and its impact on vocational education and training. IVETA conference 1999: skilling for a small planet: proceedings. Sydney, New South Wales: IVETA and TAFE NSW. <http://hdl.voced.edu.au/10707/29668>
9. Knight, J (2008). A time of turbulence and transformation for internationalisation (Research Monograph, No 14). Ottawa, Canada: Canadian Bureau for International Education.
10. Risager, K. (2000). Globalisation and internationalisation: two conflicting discourses? Towards a multilingual, ethnically reflective intercultural competence. In: Sogaard, J.; Wollschläger, N. Internationalising vocational education and training in Europe: prelude to an overdue debate, a discussion paper. Thessaloniki: Cedefop, pp. 17-21.
11. World Economic Forum (2016a). The global competitiveness report 2015-16. http://www3.weforum.org/docs/gcr/20152016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf
12. Сбруєва А.А.(2008) Глобалізація освіти. Енциклопедія освіти. Акад. пед. наук України. Київ. Юрінком Інтер. С. 136 – 137.
13. Силадій І.М. (2020) Розвиток освіти в контексті основних викликів глобалізації. Освітній дискурс: збірник наукових праць. 27(10). С. 60-69.
14. Скотна Н. (2012) Сутність глобалізації та її вплив на розвиток вищої освіти в Україні. *Людознавчі студії*. Сер. Філософія. №. 26.

REFERENCES

1. Andersen, O.D; Kruse, K. (2016). Vocational education and training in Europe: Denmark. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_DK.pdf
2. Cedefop (2000). Internationalising vocational education and training in Europe: prelude to an overdue debate. Luxembourg: Publications Office. <http://www.cedefop.europa.eu/en/publications-and-resources/publications/5104>
3. Cedefop (2018a). The changing nature and role of vocational education and training in Europe. Volume 3: the responsiveness of European VET systems to external change (1995-2015). Luxembourg: Publications Office. Cedefop research paper; No 67. http://www.cedefop.europa.eu/files/5567_en.pdf
4. Erbe, J. et al. (2015). Bericht zum Anerkennungsgesetz 2015: Beschluss des Bundeskabinetts vom 10. Juni 2015. [Report on the Recognition Act 2015: decision of the Federal Cabinet of 10 June 2015]. Berlin 2015.
5. European Commission (2015). Building knowledge on international cooperation on VET: final report. <https://ec.europa.eu/epale/sites/epale/files/ke-04-15-355-en-n.pdf>

6. Gonon, P.; Maurer, M. (2012). Educational policy actors as stakeholders in the development of the collective skill system: the case of Switzerland. In: Busemeyer, M.R.; Trampusch, C. (eds). The comparative political economy of collective skill formation. Oxford: Oxford University Press, pp. 126–149
7. Hippach-Schneider, U.; Huismann, A. (2016). Vocational education and training in Europe: Germany. Cedefop ReferNet VET in Europe reports; 2016. http://libserver.cedefop.europa.eu/vetelib/2016/2016_CR_DE.pdf
8. Hobart, R. (1999). Globalisation and its impact on vocational education and training. IVETA conference 1999: skilling for a small planet: proceedings. Sydney, New South Wales: IVETA and TAFE NSW. <http://hdl.voced.edu.au/10707/29668>
9. Knight, J (2008). A time of turbulence and transformation for internationalisation (Research Monograph, No 14). Ottawa, Canada: Canadian Bureau for International Education.
10. Risager, K. (2000). Globalisation and internationalisation: two conflicting discourses? Towards a multilingual, ethnically reflective intercultural competence. In: Sogaard, J.; Wollschläger, N. Internationalising vocational education and training in Europe: prelude to an overdue debate, a discussion paper. Thessaloniki: Cedefop, pp. 17-21.
11. World Economic Forum (2016a). The global competitiveness report 2015-16. http://www3.weforum.org/docs/gcr/20152016/Global_Competitiveness_Report_2015-2016.pdf
12. Sbrueva, A. A. (2008). Globalization of education. Encyclopedia of education. Acad. of pedagogical sciences of Ukraine. Kyiv. Yurinkom Inter. P. 136 – 137.
13. Silady, I. M. (2020). Development of education in the context of the main challenges of globalization. Educational discourse: collection of scientific works. 27 (10). P. 60–69.
14. Skotna, N. (2012). The essence of globalization and its impact on the development of higher education in Ukraine. Humanities studies. Ser. Philosophy. No. 26.

I. M. ZABIIAKA

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: Irina.Zabiiaka@Ukr.Net
<http://orcid.org/0000-0002-9535-5490>*

V. B. STERNICHUK

*PhD (Philology), Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign and Ukrainian Philology,
Lutsk National Technical University, Lutsk, Ukraine
E-mail: vita_stern1076@ukr.net
<http://orcid.org/0000-0002-2510-6157>*

VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING IN THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION OF THE EUROPEAN SPACE

The prerequisites for the development of the concept of vocational education and training in the context of globalization of the European space are the most developed areas associated with a special type of progressive development of a mature personality – personal and professional development of future specialists.

In conditions of unprecedented global competition, rapid development of technologies, global regulatory standards, increasing population mobility and demands for new qualification skills, the introduction of new forms in vocational education and training (VET) are challenges of the modern world. VET is no longer the prerogative of national systems, since international industry organizations, multilateral agencies, transnational corporations – have appeared in this field, respectively, changing the methods of transferring, acquiring and assessing competencies and skills in the vocational training system.

The article examines the processes of globalization in vocational education as a key factor in training competitive specialists. The combination of theoretical knowledge and practical skills, the interaction of educational organizations with enterprises and international cooperation as tools for forming a unified educational environment are analyzed.

Our research work presents the results of a comparative study by Cedefop on the impact of globalization on the revision and renewal of vocational education and training (VET) in European countries.

The theoretical and analytical basis of the study is built on the assumption that the reaction of the vocational education and training system to globalization is the result of the interaction of three factors.

The article presents the positions of European scientists who assess the globalization of vocational education and training, which promotes the free exchange of information between teachers and students of vocational education institutions, as well as with other educational institutions of different countries, the creation of joint specialized training programs, and globalization is the universalization of the educational process.

The article examines the arguments underlying the great prospects for the development of vocational education and training as a universal tool for many social problems, and also proposes a number of alternative measures that would make vocational education and training more relevant to the world of work and increase its effectiveness for society.

Key words: vocational education and training, European space, globalization, higher education students, educational process.

Дата першого надходження рукопису до видання: 29.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 27.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025